

KÜLÖNÖS SZAVAK MIKSZÁTH KÁLMÁNNAK A NOSZTY FIÚ ESETE TÓTH MARIVAL CÍMŰ REGÉNYÉBEN

CSEH MÁRTA

Az újvidéki Testvériség-Egység Könyvkiadó Vállalat 1957-ben megjelentette Mikszáth Kálmán népszerű regényét, *A Noszty fiú esete Tóth Marival* címűt. (Vö. Csáky Sörös Piroska: *A jugoszláviai magyar könyv 1945–1970*, 1973, 112. old.) Itt következő megfigyeléseimhez ennek a kiadványnak a szövege szolgált alapul.

Olvasás közben készített jegyzeteim nagyszámú lexikológiai szempontból figyelmet érdemlő szóból, szóalakból, szószerkezetből állnak. Vannak ezek között olyanok, amelyeknek az írásmódja szokatlan: ma már más alakban használjuk őket (*gentry, flirtel, mecenás, karriér, vizita, sánsz, plafon*); mások azért tűnnek különöseksnek, mert napjainkban szinte alig használjuk őket, esetleg a jelentésüket is épphogy értjük (*csepesz, lésza, devernázás, kupcihér, trabális, bagázsia, bliktri, lipitke*); megint másokon azért akad meg a szem, mert ismerős, közhasználatú szavak ugyan manapság is, csakhogy a regényszövegben, amely, tudjuk, majd száz évvel ezelőtt készült, s a történet egy valamivel még korábbi időszakot idéz, valahogy furcsáknak tűnnek: mai jelentésük szerint nem igazán illenek oda (*spéci, hecc, státutum, pudding, kredenc, kazetta, elaborátum*). És még másmilyen különösségek is vannak: különös alakú vonzatok, szó szerkezetek, szólások; idegen szavak meghonosodásuk első, kezdeti stádiumában, olyanok is, amelyek mára teljes polgárjogot nyertek a köznyelvben, a regényszöveg azonban még híven mutatja újszerűségüket és idegenségüket; olyan szólásformák, amelyek írói stílussajátságokat jeleznek, vagy azt, hogy az író a nyelvhasználat különböző rétegeiből – és mélyrétegeiből –, például a társalgási nyelvből, a közélet nyelvéből, a népnyelvből, bizonyos foglalkozások, szakterületek nyelvéből stb. használ föl elemeket. A következőkben ezek közül a szótani különlegességek közül foglalkozom néhányal.

Szavakkal; olyan szavakkal, amelyekről érdekessé, patinássá, széppé és hitelessé válik az írói szöveg, művé az alkotás.

A Mikszáth korabeli (és a Noszty fiú esetének korából való) neologizmusokra vetül fény abból, ahogy az ilyen szavak a regényszövegben megjelennek. Azért figyelünk föl rájuk leginkább, mert akkori, illetve mai nyelvhasználatunkban eltérések vannak. A nyelvszokás változását, az érintett szavaknak az időközben megváltozott státusát (is) jelzi, hogy mára megszűnt az írásmódjuk körüli bizonytalanság, kettősség; ha meghonosodtak, megmagyarosodott az írásmódjuk is, rendszerint. Például a *dzsentri* szóé, amelyet Mikszáth regényében – a többször is előforduló *dzsentri* alak mellett (többek között a 121., a 287., a 352., a 383., a 419. és a 429. lapokon) – *gentry* módon írva is olvashatunk: „*Kopereczky [...] kártyázott a környékbeli gentryvel, lovakat csereberélt a trencsényi kupecekkel [...]*” (25).

Vagy például a *flört*, *flörtöl* szavak esete. Újkeletű szavai voltak a Mikszáth korabeli társas életnek. Első írásos előfordulásukat az 1888-as évekből jegyzi a Történeti-etimológiai szótár (TESz.: I: 933). A regényszövegben így fordulnak elő: „*Tudd meg tehát, hogy ez az én fiatalkori udvarlóm, egy kicsit flirteltem vele, mert az utamba esett, és verseket írt hozzám*” (99). (Ezeket a szavakat – Malinka képezetében – Vilma intézi a férjéhez.) „*Szembetűnő módon folyt a flirt*” (188.). A francia négyesről írja Mikszáth: „*csapodár, csélcscap tánc ez (vagyis inkább poétikus járkálás), olyan, mint a francia lélek, határozatlan, vágyakozással teljes, hivalkodó flört, kecses szemle*” (333).

Bár angol eredetűnek érezzük a *flört*-öt és származékait, és így jegyzi őket Bakos Ferenc Idegen szavak és kifejezések szótára is, mégis tudott tény, hogy a magyar nyelvbe ezek a szavak a németből kerültek. A bizalmas stílus szavának számítottak kezdettől fogva. A *flirtel* (*flörtöl*) jelentése 'kacérkodik, udvaroltat magának', a *flirt* (*flört*) főnév 'könnyed udvarlás, kacérkodás' (TESz.) A Noszty fiú esetében még az *i* hangzós (ma már régiesnek, szokatlanak, idegenszerűnek számító) alakban használja őket Mikszáth, s az ige toldalékolása is ehhez igazodik: *flirteltem*. (Azaz illabiális magánhangzós az igeképző.)

Furcsán hat ma már a *kupec* szó *kupecekkel* alakban (l. fönt), és még inkább a *bakfis* szó toldalékolása: „*A fiatalok közt* (Noszty Ferinek) *különbözen sem voltak ismerősei, úgy hogy egyelőre csak alárendelt szerepet játszhatott volna Mari jelenlétében e rosszul öltözött vidéki majmok és falusi bakfisek közt*” (304); „*Még nagyobb parádé készül a nyoszolyóleányokkal: a Horth, az Ilváczy kisasszonyok, a Leviczky bakfisek, mind különböző századbeli ruhákat kapnak, ami elbűvölő látványt nyújthat*” (438). Elekfi László a Magyar ragozási szótárban a *kupec* szót az ingadozók között tartja számon, a *bakfis* viszont ma már egyértelműen a mély hangrendű toldalék(ok)kal bővülő szavak sorában áll: *bakfisnak, bakfishoz, bakfissal*.

A múlt század öltözködési szokásairól is sok szó tanúskodik. A Noszty fiúval, Tóth Marival kortárs „miss”-ek és „gavallér”-ok, továbbá az idősebb urak és hölgyek „garderob”-jának, „toalett”-jének alapvető vagy kiegészítő elemei voltak, lehettek a *mente*, *csurapé*, *dolmány*, *kalpag*, a *florenci kalap*, *muff*, *ezüstpasmántos sapka*, a *parazol*, a *pillangós főkötő* és egyebek. Például a *wikler*, illetve *wikler*, amelyről, bár többször is szó van róla, a regényszövegből keveset tudhatunk meg: Mikszáth olvasótáborra, a korabeli, jól ismerhette ezt a szót, a vele jelzett öltözetdarabot is, mert az író nem fordít külön gondot a megértetésére. A mai olvasók között kevesen lehetnek, akiknek valamilyen ruhanemű, a női fölső viselet valamely darabja jut eszébe a *wikler* szóról. (Bár ma is él ez a szó a beszélt nyelvben, a nők körében, 'hajcsavar' jelentésben. A kerülendő idegenszerűségek között esik – ha esik – róla szó.) Mikszáthnak ebben a regényében több ízben is előfordul: „*már a wikler is rajtam van*” – mondja Tóthné a lányának szemrehányóan, amikor hazaindulnának Mari óhajára a mulatságból, de ő váratlanul meggondolja magát, és maradni szeretne. Az anya és lánya között folyó beszélgetés vége felé újból elhangzik a szó, ugyancsak Tóthné szájából: „*Tehát még visszavigyerem a wikleremet, mit gondolsz?*” (330). A következő idézetben szintén Tóthné ruhatárával kapcsolatos ez a szó: „*A ruháit, wiklereit is előszedegette, egyikre, másikkra megjegyzéseket és rendelkezéseket tett.*” (435) Egy leírásban pedig ekképpen szerepel: „*Egy tizenhat-tizenhét éves kamaszt tuszkolt be kisvártatva az apuska [Palojtayékhoz], aki vagy a hidegtől, vagy a félelemtől reszketve állt meg az ajtónál, összehúzta mellén a kopott zöld női wiklert, amelybe be volt burkolva*” (293). Ebből azt tudjuk meg, hogy a *wikler* – *wikler* olyan öltözetdarab lehetett, amely nem kizárólag a jómódúak ruhatárát gazdagította, s főként a hideg ellen védte viselőjét. Felöltő volt-e? Kabátféleség? Esetleg bunda? Vagy a 'sál-kendő' jelentésű német *wickeln*-nel, *wickler*-rel áll kapcsolatban? Dédanyáink még pontosan tudták.

Továbbra is az öltözködésnél maradva: mit jelenthet a *haraszt* az alábbi idézetben: „*Voglányba a szolgabírói hivatalba érve [Malinka] már ott találta az előszobában az útbiztost. Ismerős arcú, gömbölyű öregúr volt, zöld-piros harasztból kötött kendőbe bagyulált nyakkal, csikóbőrrel bélelt bekecsben*” (390). Mai nyelvünkben – a Magyar értelmező kéziszótár tanúsítja – a *haraszt* szónak a jelentésszerkezete olyan, hogy bármelyik jelentését nehéz volna ideilleszthetőnek találni. Lehet ugyanis növénytani szakszó, többes számban (*harasztok*); ekkor a *Pteridophyta* csoportnév magyar megfelelője; az irodalom nyelvében – és a népnyelvben is – szinonimája az *avar* szónak; a népies szóhasználatban lehet 'száraz fű' jelentése is; némely vidékeken pedig – például a Dunántúlon egyik-másik nyelvjárásban – 'sarjadzó (tölgy)erdő, bozót' jelentése is ismeretes. Az ÉKSz.-ban csak egy szó tűnik az idézetben szereplő *haraszt*tal összefüggésbe

hozhatóak: a *hárászkendő* címszóban az előtag, a *hárász*-. A *hárászkendő* tájnyelvi szó, jelentése 'kötött gyapjú nagykendő' és olyan vándorszóként került nyelvünkbe, amely Arras francia város nevéből eredeztethető. A TESz. a *haraszt* alakváltozatot is számon tartja, a *haraszi* növénynév népetimológiás hatását ismeri föl benne. Arras városa messze földön híres szövőipara révén válhatott bizonyos finom kelme- és fonalfajták névadójává, s a szó, amely jelzőként a franciából más európai nyelvekbe is bekerült, a magyarba a német – esetleg a cseh – közvetítésével érkezett. Nyelvünk története során tudunk önálló szóként való használatáról is – ilyen a főnti idézetben előforduló szó is –, mára viszont már szinte csak a *hárászkendő* előtagjaként találkozhatunk vele, így is inkább csak nyelvi adatként. Nem az aktív nyelvhasználat eszköztárának a tartozéka, a szókincs peremére szorult. Mikszáth korában tudott dolog lehetett még, hogy milyen a harasztból kötött kendő, ha már szemléltetésre, jellemzésben helyet kapott a csikóbőrrel bélelt bekecs mellett.

A *haraszt* szónak szinte párja Mikszáth különös szavainak sorában a *damaszt*, amely ugyancsak földrajzinev-eredetű. A szíriai főváros, Damaszkusz nevéből keletkezett, és ma a magyarban egy bizonyos mintásan szőtt, lenből, pamutból, esetleg selyemből való kelmefajtát értünk alatta. Jelzői szerepben is használatos: *damaszt asztalkendő*, *párnahuzat* stb. Ez a jelzői használata visz közelebb bennünket e szónak ahhoz a jelentéséhez, ahogy Mikszáth is él vele. Nála ugyanis egészen bizonyosan nem kelmefajta, amit ezzel a névvel megnevez: „– *Meg van a puská töltve? – kérdezte a vendéglős (Noszty Ferit), a fegyver finom damaszt csövéit vizsgálgatva*” (215). Tehát itt a *damaszt* 'damaszkuszi kézi lőfegyver (csöve)', *damaszk-pisztoly*, miként az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tárban olvashatjuk, amely *Damasz pistoly* alakban is ismer rá adatot. Bálint Sándor Szegedi szótárában (272) a *damaszkpuskáról* azt tudhatjuk meg, hogy olyan „félnépi” szó, amelynek a jelentése 'a századfordulón használatos vadászfegyver'. Tudott dolog, hogy bizonyos cifra veretes, nemes fegyverfajták megkapták, megkaphatták a *damaszk* ~ *damaszt* jelzőt. Arra ugyan – Mikszáth szaván kívül – nincs adatom, hogy ez a két szóalak azonos jelentésű alakváltozata egymásnak, a szerb nyelvben viszont ez az alakváltozás adatokkal dokumentálható (Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika 1:614.). Nemcsak lőfegyver, illetve annak része (mint Mikszáthnál: a *pisztoly csöve*), de kard, szablya is lehet *damaszkuszi*, azaz *damaszk* (~ *damaszt*): Veselin Đisalo-vićnak az 1915-ben megjelent A magyar és szerb nyelv szótára tartalmazza a következő szócikket: *damaszk-kard*: dimiščija (i. m. 97). Mikszáth, amikor a *damaszt* alakban használta 'nemesen megmunkált pisztolycső' jelentésben, vagy azért tette ezt, mert tudott arról, hogy magyar nyelvi közegen kívül fönáll a *damaszt* ~ *damaszk* váltakozás (esetleg – bár ennek nem találtam nyomát – a magyarban is megvolt pl. norma alatti szinteken), vagy pedig a két szóalak

közötti nagy alaki hasonlóság (és etimológiai kapcsolat) hatására írt *damasztrot damasz*k helyett.

A bizalmas stílus, a köznapi, kevésbé választékos beszéd, szóhasználat, a „konyhanyelv” szavának érezzük a *kredencet*. Előfordul ez a szó *A Noszty fiú esetében* is. A jelentése azonban más, mint a mai nyelvben.

A *kredenc* szó alatt – ha egyáltalán ismerjük, használjuk még – anyáink, nagyanyáink kevésbé modern konyhájának jellegzetes és fontos bútordarabját, a konyhaszekrényt értjük. Valamivel régebben ’ebédlői szekrény, pohárszék’ jelentésben is élt. Mikszáth szövegében azzal is ráirányul az olvasó figyelmére, hogy első előfordulási helyén idézőjelek között szerepel, s a különös szó megértését az író leírással segíti „*Csak az örök szomjúság rabszolgái várják gyámoltalanul, hogy melyik szobát teszi meg a háziúr* »*kredenc*«-nek, ahova azután be lehet húzódni iszogatni, disputálni, csibukozni, sőt még dalolni is” (321). Másodszor már idézőjelek nélkül olvashatjuk a regénynek ugyanabban az epizódjában, annak a nagy vendégségnek a leírása során, amelyet az öreg Palojtay hívott össze Fruzina mama névnapja alkalmából, és ahol Noszty is és Tóth Mari is a vendégek között voltak: „*A pletykázó szobákból, a kredencből bekukkantak az unatkozók, csak ő nem mutatkozott, akít Tóth Mari várt*” (322). A *kredenc* szónak itt a mára már elavult jelentése mutatkozik meg, az, amely a XIX. században, különösen a század első felében még használatban volt, lehető, amelyet a TESz. így ír le: „helyiség, ahová vendéglátás alkalmával az éltet, italt odakészítették, házi büfé”.

A következő idézetben legalább két olyan szó van, amely okkal vonja magára a figyelmet: „*Tóth úr most már nem tehetett semmi ellenvetést [mikor a főispán meghívja magához ebédre], megadta magát sorsának, pedig inkább szeretett volna az utolsó butikban vereshagymát enni, mint a bárói családnál mamaligát, mert a két kézzel való evés mindig kifárasztotta –holtig nem tudott beleszokni*” (354). Az egyik a *-gal jelzett és a lap alján jegyzetben értelmezett *mamaliga*, a másik a *butik*.

A *mamaligáról* azt olvashatjuk a jegyzetben, hogy „*népmesei neve egy elképzelt jóságú, mindeneiket felülmúló ételnek*”. A népmesén kívül ugyanakkor a puliszkát, gancát, polentát, azaz a vízben kifőzött kukoricalisztet, ezt az ugyancsak egyszerű népi eledelt nevezték *mamaligának*. Elsősorban a nyelvterület keleti részein élt a nép nyelvében ez a szó, mint a románból való átvétel (TESz.). Az iróniája csillan meg Mikszáthnak, amikor nem a valóságos, hanem a „népmesei” jelentésről „világosítja föl” nagybecsű olvasótáborát; ugyanaz a maga búján-baján, szegénységén is évődni képes kesernyés derű, amely pl. *mannaligának* is elnevezte ezt a különben „Paraszt pástétom”-névvel is illetett étket (TESz.). Ezt az iróniát nyilván nem érzékelték, érzékelik azok az olvasói, akik csak hírből (vagy úgy sem), esetleg egy lapalji jegyzetből ismerik ezt a

szót. Az is meglehet viszont, hogy az irónia nem Mikszáthé, hanem népi fogantatású. A népnyelvből ismert ugyanis, felénk is előfordul, hogy nyugós, válogatós személynek, különösen gyerekek, akinek semmivel sem lehet eltalálni a kedvét, fölteszik a kérdést: „Nem akarnál mamaligát?” És ilyenkor ugyanazt a Mikszáth-féle „népmesei” jelentést kell tulajdonítani neki.

A titokzatos *mamaligánál* nem kevésbé érdekes az idézet *butik* szava. Ahogy mai nyelvünkben él 'divatárubolt' jelentésben, úgy itt nemigen tudunk mit kezdeni vele: a mi mai butikjainkban nem a vereshagymaevés a jellemző tevékenység. Ahhoz, hogy ezen a ponton megértsük Mikszáthot, tudnunk kell egyet-mást a *butik* szó történetéről. Régebben, száz-százötven évvel ezelőtt, a *butik* „vásári bódé” és „csapszék, falatozó” jelentésben élt nyelvünkben. A német nyelv közvetítésével került a magyar szókészletbe a franciából. Ezzel magyarázható – a német közvetítés –, hogy írásmódja akkoriban egyáltalán nem jelezte eredeti származását, azt, hogy valójában a *boutique* szót kell látnunk mögötte. A németben gyökeret vert fonetikus alakban (*butik*) vált használatossá. „Alacsony stílusértékű szó” volt, miként a TESz. fogalmaz. Mikszáthnál még erről a *butikról* van szó. A nyelvi köztudat idővel megfelekezett róla. Mai *butik* szavunk egy újbóli átvétel eredménye, nem a régi fölújítása. Ezt jelzi a nagy jelentésbeli különbség a régi és az új *butik* között, és az is, hogy ez utóbbinak egy ideig – helyenként még napjainkban is itt-ott fittyet hányva a helyesírás előírásaira, tanácsaira – a *boutique* alakja volt, van szokásban.

A *spéci* szót is más, szokatlanabb jelentésében használja Mikszáth, nem úgy, ahogy a mai beszélt nyelv inkább ismeri, azaz a *kiváló, remek, különleges* szinonimájaként. Bár akkor sem a választékos stílus szava volt, hanem a közvetlen, familiáris árnyalatú beszélt nyelvű, Mikszáth regényében több helyen is előfordul. Például ezekben a szegmentumokban: „*Voltaképpen semmit se csinált [Kopereczky Izsák Izrael], vadászott, lovazott, eljárt a szomszéd birtokosokhoz, [...] néha gyapjú-eladás idején Pesten is töltött egy-két hetet, ahol a kaszinóban „jó spécinek” tartották, aki szeretetreméltó abban, hogy jó képpel tűri a gúnyolódást és a brutális kaszinói maliciákat*” (25). „*De iszen a mi Izraelünk derék spéci [gondolja Noszty Pál a vejről], jövője van. Tudja az arcát fékezni, s hozzáidomítani a helyzetekhez. Olyan államférfi lesz ebből, mint a patyolat*” (145). „*Az ismeretlen*” „*spéci*” [meséli Tóth Mihály otthon a szőlő-hegyi „Patkó” történetét] *kiküldte a vendéglő szolgáját a puskájáért*” (252). A Bakos Ferenc szerkesztette *Idegen szavak és kifejezések szótárában* azt találjuk erről a *spéci* szóról, hogy német eredetű, ritkán használt, a bizalmas stílus szava; főnévi és melléknévi funkciója lehet. Mint melléknév 'kiváló, remek' jelentésben használatos. A mai nyelvben inkább így ismert, biztosan nem függetlenül attól, hogy a nyelvérzékünk esetleg *speciális* megrövidült alakjával

is összefüggésbe hozza. Főnévként a *spécinek* két jelentését jegyzi ez a szótár: „1. alak, pofa, ember 2. meghitt, igen közeli barát”. Érezhető, hogy az idézett mondatokban az első jelentésben jelenik meg, egyszer – ismeretlenül – Noszty Ferire, két alkalommal pedig Kopereczky Izsák Izraelre vonatkoztatva.

Valójában cseppet sem furcsa, hogy Mikszáth a *hab* szót ’hullám’ jelentésben használja. Az ő idejében még ténylegesen ez volt ennek a szónak az elsődleges jelentése. Szilágyi Ferenc A magyar szókincs regénye című könyvében így ír erről (77.): „A széltől kavart víz fodrájt jelentő *hullám* szavunkat ma mindenki ismeri, aki magyarul tud. De nem így volt kétszáz évvel ezelőtt. Addig nyoma sem volt ennek a szónak az irodalomban; ha írni akartak az általa jelölt fogalomról, csak *habot* emlegettek. Mikszáth regénye is tartalmazza ennek bizonyítékait. Például a következő mondatok: »Nyüzsgött-mozgott, lázadozott minden ember, csak a Noszty-rokonság állt szilárdul, mint egy falanx, az új főispán mellett. De talán csak a felületen tarajosodnak ezek a habok ily nagy háborgással? [. . .] A vizek mélye esetleg nyugodt. Alul a tenger semmit se tud arról, hogy nehéz gályák járnak rajta, vagy hogy fürge csónakosok evezőlápátja barázdákat vág a hátán« (110); »Elandalodva nézett bele [Noszty Feri] a faszorok titokzatos, mély homályába. Lábai alatt egy kő alól víz szivárgott ki, mely egy kis darabon mint ezüst paszománt futott a zöld pázsiton [. . .]. Még hangja sincs, csak úgy megy, nesztelenül, [. . .] holott odább már zsembelni fog és morogni, valahol pedig talán harsogó folyam lesz és a sziklákat verdesi haragos habjaival« (366); »A kocsi megállt, minthogy nem is mehetett tovább, mert egy korlátfa volt odaállítva. A tűz mellől két ember a kocsihoz jött fáklyákkal, s immár nem oldalt, de elől lett látható sötétzöld habjaival a folyó, mely itt fordul be a Mezeryei völgybe.«” (399).

Czuczor Gergely és Fogarasi János múlt századi szótárában (II:1264) a *hab* szónak a jelentései a következő sorrendben követik egymást. Az első (elsődleges) jelentése: „Am [=annyi mint] a mozgásban levő víznek hánykódó felszíne, gördülése, egymás fölébe tódulása; másképp nagyobb fokozattal: *hullám*”. Többek között a következő példákkal mutatja be ezt a szójelentést: *zúgó, tóduló, csapkodó, ömlő, partokat verdeső, hánykódó habok*. A *hab* második jelentése a CzF.-ban: „Különösen azon fehéres tajték, mely az erősen ömlő, csapkodó, megtörő víztömeget mintegy fodrossá teszi.” A harmadik és negyedik jelentések: ’meghajszott állat szájából elötörő váladék’, illetve ’fákon, kelméken látszó tekervényes vonalak, melyek habzó [!] víz gyanánt tűnnek elé’. Ez utóbbi jelentések a hasonlóságon alapuló jelentésfejlődés révén jöttek létre. A CzF. egyik mai utódja, a Magyar értelmező kéziszótár a hatjelentésű *hab* szó jelentéseinek sorában utolsóként tesz említést arról, amely a múlt században az első volt a szótárban is, a szóhasználatban is.

Jó, hogy az irodalmi szövegek megőriznek olyan sajátságokat, vonásokat, amelyek a mai nyelvben, nyelvhasználatban nem tapasztalhatók, vagy csak

elvéte. Érdeemes volna részletesebben utánajárni, vajon a *szinte*, a *valamint*, a *történetesen* és a *gondatlanság* szavak az alábbi idézetekben egy korábbi nyelvállapot vagy az egyéni (írói) stílus sajátóságaként állnak-e itt más jelenlétben, mint ahogy mai nyelvünkben élnek: „Ezek voltak Tóth Mihály legboldogabb napjai. Ide aztán rendszerint összehívta a rokonokat, eljöttek Velkovicsek Trencsénből, Stromm ezredes, aki jelenleg szinte Trencsénben fekszik, azonfelül a pozsonyi sógorasszonyok és férjeik” (196); „Uccu lelkem teremtette, most aztán leesett a hályog a Kopereczky bárók szeméről, kezdték már belátni, hogy hohó, hiszen ez a név voltaképpen nagy érték, és ami fiúgyerek született a legközelebbi időben, az mind Izrael Izsák nevet nyert, úgy a katolikus, valamint a luteránus ágaknál” (23); „Így ment el [Noszty Feri] Mari mellett is, lassan, gondolatokba mélyedve, anélkül, hogy észrevette volna, csak mikor már áthaladt, fordult meg, s mintha csak történetesen esnék, hátraszólt: – No, kipihente már magát?” (223); „A künn levő fiatalember felkacagott erre vidoson, édesdeden, az ártatlanság, gondatlanság ezüstös, tiszta hangján” (178). Vagy az alábbi szólásformák, (sok másik társukkal együtt): *a füle dobját se hajja*, (134), *kiesik a sodrából* (87), *kiveszi magát* (356), *a vér kiüti magát* (21), *ezt nem lehet sokáig kitarítani* (431), *biztos vagyok a dolgomról* (374), *szemüggel tart* (300) . . .